

Pakolaisuuden haavat -podcast

Jakso 1: Kidutettujen lasten ja nuorten kuntoutus

Litterointimerkinnot

K: Haastattelija

V: Vastaaja

sa- sana jää kesken

(sana) epävarmasti kuultu jakso puheessa tai epävarmasti tunnistettu puhuja

(-) sana, josta ei ole saatu selvää

(--) useampia sanoja, joista ei ole saatu selvää

, . ? : kieliopin mukainen välimerkki tai alle 10 sekunnin tauko

Keskustelu

K: Sota koskettaa kipeimmin lapsia ja nuoria, jotka ovat kaikkein haavoittuvimmassa asemassa ikänsä ja käsityskykynsä suhteen. Lapset kokevat ja näkevät sodan keskellä asioita, joita ei yhdenkään lapsen tulisi kokea. Meille Suomeenkin tulee joka vuosi lapsia, joita sota ja pakolaisuus on koskettanut. Mun nimeni on Matleena Myllyrinne ja mä olen teidän kanssa kuulemassa, miten väkivaltaa ja kidutusta kokeneita lapsia ja nuoria voidaan hoitaa ja auttaa. Haastateltavana mulla on Helsingin psykotraumatologian keskuksen kidutettujen lasten ja nuorten yksiköstä projektipäällikkö Marjo Neste. Tervetuloa!

V: Kiitos.

K: Teillä siis hoidetaan kidutusta kokeneita lapsia ja nuoria ja heidän perheenjäseniään, niin kuinka tavallista on, että kidutus kohdistuu perheen lapsiin ja minkä vuoksi juuri lapset on väkivallan kohteena?

V: No valitettavasti kidutus kyllä kohdistuu myös lapsiin ja nuoriin. Ja tota, YK:han on tehnyt erilaisia raportteja eri sota-alueelta, mm. Syyriasta on 2013 julkaistu raportti, jossa kerrotaan tarkemmin siitä, että minkälaista se lapsiin kohdistuva kidutus on. Kongossa tiedetään, että siellä on hyvin paljon erilaista etenkin seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa ja raiskauksia ja muuta semmoista, jota myöskin, jonka uhriksi lapsetkin joutuvat. Afganistanissa tiedetään, että siellä on tämmöinen ikävä perinne kuin bacha bazi, jos se on tuttu, tällainen poikien tanssittaminen vanhempien miesten tarkoituksella, mutta siellä myös muuten käytetään hyvin paljon seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa, erilaisia raiskauksia, mutta ne kohdentuu ihan kaikkiin ryhmiin. Ja sodan käynnin välineenä valitettavasti kiduttaminen on hyvin yleistä. Ja siitä kärsii koko perhe.

K: Millaiset oireet voi kertoa siitä, että lapsi on joutunut väkivallan tai jopa kidutuksen kohteeksi?

V: No yleensä ne on erilaisia somaattisia oireita. Ne voi olla ihan selviä näkyviä vammoja kehossa, mutta ne voi olla myös erilaisia päänsärkyjä, painajaisunia, keskittymisvaikeuksia, erilaisia eroehdistustilanteita. Vanhemmista eroon joutuminen voi olla todella haastavaa. Erilaiset tunteiden säätelyn pulmat eli voi olla semmoista itkuisuutta, aggressiivisuutta, semmoista, ettei oikein ymmärretä, että mistä nää oireet tulee. Semmoisia yllättäviä, äkillisiä tunteen purkauksia. Voi olla dissosiointia, jota voitais kuvata ehkä semmoisina poissaolo-kohtauksina, jolloin lapsi saattaa mennä toiseen mielentilaan, olla täysin kontaktin ulkopuolella hetkellisesti, mutta on sitten houkuteltavissa sieltä kyllä takaisin. Nuorilla ehkä sitä semmoista itsetuhoisuutta, viiltelyä, ne voi olla semmoisia merkkejä siitä, että siellä on jonkunlaista traumaa, sotatraumaa tai kidutusta taustalla. Kuten myöskin sitten, että jos puhutaan tämmöisistä vakavista kidutustrauhoista, niin usein ihminen, on se

sit aikuinen tai lapsi, niin vetäytyy kontakteista. Ehkä masentuu, kantaa häpeää ja toivottomuutta sisällään, et ne on ehkä semmoisia merkkejä semmoisesta vakavammasta, pitkäkestoisesta altistumisesta kidutuksen eri muodoille. Eli, ja sit vielä sen haluan sanoa, että pienemmillä lapsilla usein voidaan ajatella, että ylipäättänsä traumatisoituminen, mutta myös sotatraumatisoituminen saattaa näkyä semmoisena pakonomaisena leikinä. Toistetaan sitä samaa koettua. Se voi olla sotaleikki tai se voi joku tilanne siellä sodan keskellä, mitä on joutunut näkemään, niin semmoisia. Lapset tuottaa, pienemmät lapset leikeissä näitä toistuvasti ja usein koulussa juuri puhutaan näistä, että mitäs nyt kun on tällaista välituntisin.

K: Joo. No, entä jos tää kidutus tai väkivalta ei oo suoranaisesti kohdistunut lapseen itseensä, mutta hän on ollut todistajana esimerkiksi tällaisissa tapahtumissa, niin onko nää tapahtumavaikutukset silloin yhtä merkittävät?

V: No valitettavasti tutkimusten mukaan näin on. Että nythän ollaan uusimpien tutkimusten mukaan, niin tällaiset sotatraumat saattaa siirtyä neljänteen sukupolveen. Eli se on aika monta sukupolvea, kun tietynlaiset sota- ja kidutustramatkin siirtyy tavalla tai toisella. Se, että niissä ei oo välittömiä kehotuntemuksia, niin se on tietysti eri asia, jos lapsi on itse suoraan kokenut myös sitä fyysistä väkivaltaa tai fyysistä kidutusta, mutta jos vanhempi on esimerkiksi kokenut kidutusta, niin usein se vanhemman fyysinen oireilu ja psyykinen oireilu vaikuttaa siihen lapseen sillä tavalla, että hänellä saattaa olla hyvin samankaltaisia tuntemuksia ja joskus vanhemmat kuvaa sitä, et he ei oo koskaan kertonut sitä lapselle tai lapsi ei tiedä, mutta ne siirtyy siitä huolimatta jollain tavalla siihen lapseen kehoon.

K: Lapset on jotenkin niin herkkiä sit peilaamaan sitä.

V: Joo. Se on varmasti se, et jos mietitään ihan varhaista kiintymyssuhdetta ja mitä siinä tapahtuu, et miten lapsi kehittyy eri ikätaasoissa, jos ajatellaan sitä vuorovaikutusta vanhemman ja lapsen välillä, joka on sen kaiken perusta, että lapsi voi terveesti kasvaa ja kehittyä. Ja jos vanhempi voi psyykkisesti tai fyysisesti huonosti, niin tottakai se vaikuttaa siihen lapseen. Mutta tietysti sotatraumoilla on myös muutenkin tutkitusti pidempi vaikutusaika, kuin jollain toisentyypisillä traumoilla. Et sotatraumat saattaa kestää useita vuosia, tietyllä tavalla ne PTSD oireet, tällaiset posttraumaattiset stressisyndrooman oireet saattaa näkyä vanhemmassa tai lapsessa hyvin pitkään. Jolloinka, jos ajatellaan, että lapsen se kehityskaari, lapsi kehittyy niin nopeasti kuitenkin ensimmäisten vuosien aikana, niin siinä on paljon altistavia tekijöitä silloin, jos vanhempi kärsii tän tyyppisestä oireyhtymästä.

K: No millä tavoin lasta voidaan sit tukea esimerkiksi koulussa tai päiväkodissa, jos tiedetään, että hänellä on taustalla jotain tällaisia vakavia väkivallan kokemuksia?

V: No tietysti varmaan yks semmoinen oikein hyvä perusasia on se semmoinen vakaa ympäristö, selkeät rakenteet. Kouluhan on oikein hyvä esimerkki siitä, et siellä on hyvin struktuurit yleensä hallussa. Siellä on kellonajat, tiettyyn aikaan tullaan, on lukujärjestykset, on tietyt toimeenpiteet mitä tehdään vaikka ennen kuin siirrytään ruokailuun. Usein kaikki siirtymätilanteiden turvaamiset, mutta myöskin semmoinen ymmärtävä kohtaaminen, että lapsella on mahdollisuus puhua ja tuoda niitä omia tunteita ja että opettajalla tai aikuisella, joka on siinä lapsen lähellä on aikaa myös kuunnella. Ja se, että silloin kun lapsi puhuu näistä vaikeista kokemuksista, niin ei tarvii olla ammattilainen, mutta ehkä hyvä mielessä pitää se, että se riittää, että me ollaan vakaita itse ja muistetaan pysyä itse vakaina näissä tilanteissa. Joskus lapset voi kertoa meille hyvinkin vaikeita asioita ja silloin, jos ei oo tavallaan, ne on ennalta odottamattomia tilanteita, niin ne voi olla vaikeita koulussa opettajille tai koulunkäyntiavustajille tai muulle koulun henkilökunnalle. Mutta se, että on kuitenkin aikaa kohdata se lapsi ja voidaan vaikka sopia, että palataan tähän asiaan vaikka yhdessä sun vanhempien kanssa tai palataan tähän asiaan vaikka kouluterveydenhoitajan vastaanotolla tai sillain, että jätetään lapselle mahdollisuus myös kertoa niistä asioista, jos

sillä hetkellä ei oo aikaa kuunnella. Sit tietenkin semmoinen järjestetty toiminta, joka on aikuisjohtoista, myös strukturoitua. Se voi olla erilaista leikin tai liikunnan kautta olevaa toimintaa. Se voi olla askartelua, mitä tahansa mitä koulussa tehdään. Se on kaikki myös semmoinen luova toiminta on todella hyväksi myös traumatisoituneille lapsille. Ja sit tietysti vanhempien tuki, et se että vanhempien kanssa keskustellaan ja vanhemmat otetaan mukaan myös siihen koulun toimintaan jollakin tavalla tai ainakin vanhempia informoidaan. Ja sit muistetaan se, että kaikki vanhemmat ei lue tai kirjoita. Kaikki vanhemmat ei osaa käyttää tietotekniikkaa, jotta he pääsis Wilmaan tai muihin järjestelmiin, missä sitten, mistä koulusta käsin informoidaan esimerkiksi vanhempia, et se vaatii ehkä semmoista pientä askelta taaksepäin meidän kehityksen näkökulmasta, että saadaan otettua ne vanhemmat mukaan.

K: Kyllä. Toi oli varmasti myös tärkeä, kun sanoit ton, että kun lapselta tulee joku aloite, niin ei sivuuteta sitä. Voidaan sit vaikka sanoa, että palataan tähän vähän myöhemmin. Onko jotain muita vinkkejä tällaiseen kohtaamiseen tai tällaiseen tilanteeseen, jossa lapsi tekee vaikka aloitteen, haluaa kertoa siitä, mitä on kokenut?

V: No varmaan se on se yks, että tavallaan katsotaan, et se tilanne on ympäristöltään rauhallinen. Et voidaan vaikka sopia, että mennäänkö keskustelea vaikka tohon vähän sivummalle tai mikä se tila siellä koulussa sitten vois olla. Usein semmoinen, mihin törmäämme näissä konsultaatioissa, joita meille tulee, niin on semmoinen, että jotkut lapset ei halua tai kieltäytyy menemästä välitunneille. Eli he kokee sen äärimmäisen vaikeaksi. He haluaa olla siellä luokkatilassa. Siihen voi olla monia eri syitä, mutta yksi syy on varmastikin se, että he ovat joutuneet olemaan pitkäaikaisesti suljetuissa tiloissa sotaoloissa eli silloin se vapaa liikkuminen, ulkona oleminen on ollut niin vaarallista. Ja lapsilla on taipumus tavallaan kuitenkin hakeutua turvaan myös sen sotatilanteen jälkeen ja se, että se ei katkea automaattisesti, niin ehkä se ymmärrys siinä kohtaamisessa, et jos lapsi ei halua vaikka välitunnille tai haluaa sen aikuisen kahdenkeskisen ajan, niin usein siellä taustalla voi olla erilaiset pelot ja turvattomuuden tunteet, jolloinka siihen on kyllä aikuisen hyvä vastata. Että pyrittäis järjestämään niin, että lapsi saa sen tuen vaikka välituntien ajaksi.

K: Entä mitkä on sitten jo niin vakavia oireita, jolloin lasta tai nuorta kohtaavan tahon tulis sitten välittömästi ohjata lapsi ammattiavun piiriin?

V: No joo, tietysti semmoiset toistuvat, jatkuvat tilanteet, jotka selkeästi haittaa sen lapsen keskittymistä. Koulukuntoisuus on niin sanotusti alhainen. Tämmöinen työkalu kuin Protect on olemassa ja sieltä saa hyviä vinkkejä. Siinä on semmoinen kymmenen kysymyksen patteristo, jossa kartoitetaan, että tässä ei tarvii olla ammattilainen, vaan että ne on semmoisia kysymyksiä, mitkä yleensä viittaa siihen, antaa osviittaa siihen suuntaan, et okei, että nyt tällä lapsella on jotain sellaista, mihin me ei pystytä esimerkiksi vaikka koulussa vastaamaan. Niin yleisimpiä niistä on just nää tämmöiset erilaiset nukahtamisvaikeudet tai painajaisunet, päänsäryt, rajut päänsäryt kesken päivän, fyysiset kivut, erilaiset tunteiden ailahtelut suuttumuksesta itkuisuuteen ja niin edelleen. Semmoisten menneiden asioiden pohtiminen ja niiden tapahtumien miettiminen ja ne niinkun ahdistaa edelleen, ne tulee usein pikkulapsella puheissa tai leikeissä esiin. Erilaiset pelkotilat, niitä voi olla koulussa, niitä voi olla säpsähtelyt, jos toinen hakee kontaktia vaikka ystävällisesti. Lapsi voi tulkita sen, että se on tämmöinen vihamielinen yritys lähestyä ja reagoi siihen niinku yli. Unohtelu, arjen asioissa ei muista, ei pysty painamaan mieleen, unohtelee tavaroita, asioita ja se on usein semmoista jatkuvampaa unohtelua. Ja sitten semmoinen kiinnostuksen lopahtaminen, että ei oikein kiinnosta mikään, ei innostu mistään ja erilaiset keskittymisvaikeudet. Et nää on yleensä niitä, mitä koulussakin voidaan tarkkailla. Ja sitten, jos näistä useampikin, niinkuin usein on sotatruumatisoituneella lapsella koulutilanteissa, voi olla useampia tällaisia asioita, jotka selkeästi vaikuttaa siihen sujumiseen, niin sit voi miettiä, että varmaan lähetettä eteenpäin kouluterveydenhoitoon tai ja sitä kautta sitten ihan ammattiapuun.

K: Kiitos, Marjo Neste, kun olit puhumassa tästä tärkeästä aiheesta.

V: Kiitos.

K: Tämä podcast on osa PALOMA osaamiskeskuksen toimintaa, joka on saanut rahoitusta Euroopan Unionin sisäasioiden Turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotouttamisrahastosta sekä sosiaali- ja terveysministeriön mielenterveysstrategiasta.